

Intervju med Terje F. Olsen

2. desember 2008

Du vokste opp i et fiskerimiljø?

Jeg begynte å studere fiskerifag i 1972. Valg av studium hadde sammenheng med min bakgrunn i Kjøllefjord, der jeg ble født like etter krigen og tidlig ble en del av pappa sin fiskebåt, som han kjøpte samtidig som jeg ble født. Jeg har på en måte vokst opp i denne 65 fots fiskebåten som hovedsakelig drev med not. Vi ungan raste i egnerbua og i nothuset. Vi fikk også tidlig bli med på sjøen. Jeg var med ut første gang i 7-8 årsalderen. Jeg var 13-14 år da jeg hadde min første sesong på silda. Det var et dårlig år med en lott på 48 kroner.

Du er kritisk til skolens rolle i kystsamfunn og dens krav til lærerkompetanse?

I år er det 40 år siden jeg begynte på folkeskolen. For på mange slike småplasser er skolen en institusjon som utdanner folk bort fra heim-plassene. Min utdannelse som fiskerikandidat ble ikke godkjent for å undervise i barne- og ungdomsskolen; jeg manglet plantefysiologi i min fagkrets. Det gjorde at jeg ikke fikk godkjennelse som lektor, heller ikke som adjunkt. Jeg måtte være ufaglært lærer etter embetseksamen og fem år med høyere utdanning. Jeg skrev et lengre brev til Lærerutdanningsrådet der jeg hevdet at det var galt at de hadde hengt seg opp i plantefysiologi. Jeg orienterte om forholdene i Kjøllefjord og opplyste at jeg kunne mye om tang og tare og forskjellen på torsk og hyse og sånt. Men det spurte man ikke om, det var ikke interessant. Derimot måtte man vite forskjellen på nåletrær. I mitt brev innrømmet jeg at jeg egentlig bare kjente til juletreet.

Du holder på med et doktorgradsarbeid?

Mitt engasjement og interesse for kystsamfunnene har gjort at jeg har jobbet med et doktorgradsprosjekt som ser på kystsamfunn som fenomen. Hva er kystsamfunn? Hvordan har de utviklet seg? Hvorfor lykkes noen? Hvorfor taper noen? Hva skjer egentlig med slike samfunn i et helhetlig perspektiv? Mange har forsket på sektorer innenfor kystsamfunnene, for eksempel på fiskebrukene eller på foredlingsindustrien. Det har vært forsket på båtene, på sykehussituasjonen, sykestuene,

<http://doi.org/10.7557/15.4382>

helsevesenet i fiskeværene, osv. Det jeg synes har manglet, er et forsøk på å se helhetlig på et sånt samfunn. Hvorfor rakner det? Hva blir ringvirkningene når en fiskebåt blir solgt og eierne flytter? Kanskje flytter en også en annen familie som er knyttet til båten. Unger som spiller på fotballaget flytter med. Av de 11 på det sårbare fotballaget blir bare 8-9 igjen. Hele fotballaget rakner. Dermed blir det ikke så artig å være der for dem som blir igjen.

Mange flytter tidlig bort fra slike steder for å gå på videregående skole. I løpet av 60-tallet foregikk det en storstilt utbygging av den niårige obligatoriske grunnskolen i Finnmark. Det førte til at mange ungdommer måtte vente et par år før de kom seg i fiskebåten. Det var i og for seg ikke noe galt i å forlenge skoletida. Men skolen kunne gjerne ha formidlet mer lærdom som var knyttet til lokalsamfunnet og det livet man skulle være en del av videre.

Den nærmeste videregående skolen for oss var i Hammerfest. Det førte til fravær fra heimen i et halvt år i slengen omtrent. Hvis du så skulle videre på høgskole, var du borte fra du var 16-17 år til du var rundt 25. Dette er en fase i livet der mange etablerer familie. Sannsynligheten er stor for at du finner deg en make som er fra et annet sted, en annen kommune, et annet fylke eller en annen landsdel. Slike forhold gjør at det å reise hjem blir vanskeligere. Jeg skriver en del om slike forhold i avhandlinga mi, ting som jeg tror har stor betydning for hva som skjer og har skjedd i disse sårbare lokalsamfunnene.

Svært mye av utvikling, innovasjon, nye produkter og nye måter å handle på har kommet fra miljøer som har drevet med praktisk arbeid. Her har en funnet løsninger ut fra praktisk tilnærming. Man må ikke nødvendigvis ha mye teoretisk kunnskap. Men en forening av teori og praksis er det ideelle.

Utdannings- og yrkesbakgrunn?

Jeg reiste til Rjukan i Telemark for å gå på gymnas. Det fantes nemlig en avtale mellom min hjemkommune Lebesby og Tinn, hvor det var et statsgymnas. Vi fikk gratis lærebøker og billig husvære. Jeg hadde valget mellom Hammerfest og Rjukan, og valgte altså Rjukan. Jeg vet ikke om avtalen var skriftliggjort, men de hadde gode erfaringer på Rjukan med å ha elever nordfra. Det året jeg reiste nedover, i 1968, var det åtte gymnasiaster der fra Kjøllefjord. Jeg hadde en fin tid der nede, men det var lange reiseavstander mellom hjemplass og skole. Grundige beregninger viste likevel at med to årlige hjemreiser var det like billig for oss å gå i Rjukan som i Hammerfest. Det hadde sammenheng med at vi bodde på elevhjem for 210 kr i måneden for kost og losji. Dette var

kjempebillig. Elevhjemmet gikk med underskudd, men det ble dekket av Norsk Hydro, som var en nøkkelbedrift i Rjukan.

Jeg syntes realfag var interessant, så jeg søkte og kom inn på bygningsingeniørlinja ved NTH (Norges tekniske høgskole, en forløper til NTNU). Men akkurat denne våren, i 1972, startet Universitetet i Tromsø et helt nytt tilbud, nemlig i fiskerifag. Jeg var ikke i tvil i det hele tatt. Jeg tilhører det aller første kullet, som var ferdig i 1976. Jeg er enten nummer en eller to i rekka av fiskerikandidater utdannet i Tromsø. Jeg ble gift samme året, og vi fikk vårt første barn året etter. Da reiste vi til Alta, hvor kona mi begynte på lærerskolen, og jeg hadde ansvaret for en halvårseining i fiskerifag på Høgskolen. Jeg fikk undervise i både det å drive med jukse, line og garn. Vi var på innlandsfiske, prøvofiske oppe i vannet og sånt, og vi kartla en del av Kautokeinoelva. Laksefisket opptok meg også i forbindelse med Altaaksjonen, som jeg satt i styret for. Jeg var svært bekymret for at lakseplasser kunne bli ødelagt.

Etter fem år i Alta hadde jeg opparbeidet meg rett til 10 måneder studiepermisjon. Inkludert ferie kunne jeg ta ut ett år. Da reiste vi til Halden, der jeg tok ett år videreutdanning i EDB, som det het da. Kona mi ville da tilbake til hjembyen Tromsø. Der fikk jeg tilbud om to jobber. Den ene var som dataansvarlig på Tromsø lærerhøgskole, den andre var å bygge opp et utdanningstilbud i fiskeoppdrett for videregående skoler i Troms. Jeg valgte det siste, for det lå mitt hjerte nærmest. Dette jobbet jeg med i to år, til jeg ble jeg spurt om delta i å utvikle en treårig ingeniørutdanning innen fiskeoppdrett. Vi startet på slutten av 80-tallet med et ettårig videreutdanningstilbud i fiskeoppdrett. Så utvidet vi det etter kort tid til et treårig studium. Rekrutteringa var god midt i jappetida.

Både som student i fiskerifag og etterpå har jeg vært opptatt av at man på Fiskerihøgskolen aldri har klart å inkludere teknologisiden på en ordentlig måte i utdannelsen. Det sliter man fortsatt med. Jeg har i forbindelse med fusjonen mellom Høgskolen og Universitetet brent for å slå vår avdeling, AFI (avdeling for ingeniørfag), sammen med Norges Fiskerihøgskole. Det ble ikke slik. Vi ble slått sammen med det matematisk-naturvitenskapelige fakultet.

Du er fortsatt på AFI?

Da vi flyttet til Teoribygget på Strandveien i 1992, hadde skolen fem utdanninger. På den tiden hadde vi også fått et tilbud som jeg nesten kan si var en gjøkunge i høgskolereiret i Tromsø, nemlig økonomi. Utgangspunktet var det behovet som maritim utdanning hadde for økonomi- og ledelsesutdanning. Økonomifaget vokste fram i kjølvannet av maritim utdanning. Økonomi ble etter hvert bedriftsøkonomi, og det

ble etablert et eget høgskolekandidatstudium i økonomi. På slutten av 1990-tallet var antallet økonomistudenter nesten like stort som tallet på ingeniørstudenter. Dette er en interessant og nyttig utvikling for oss. Vi fikk flere studenter og et rikere og mer variert studentmiljø.

Ved årtusenskiftet opplevde vi en sterk nedgang i søkning til realfagene. Særlig rammet dette maskinistutdanninga, men også tilbudet vårt på oppdrettssiden. Mye negativ omtale i mediene om konkurser i næringa førte at oppdrett også rekrutterte dårlig. Svak rekruttering gjorde oss ekstra sårbare fordi myndighetene hadde innført et nytt system for tildeling av midler, der en i større grad enn tidligere vektla studentproduksjonen. Vi hadde ikke nok produksjon, og våre studier ble svært dyre.

Samarbeidet med Stavanger om sikkerhetsopplæring?

Vi la ned datastudiet i 2004 pga. liten søkning. Da fikk jeg også i oppgave å se etter nye muligheter. Et område som jeg tente på, var dette med sikkerheten til havs. Det henger selvfølgelig sammen med min egen bakgrunn. Jeg har vært mye på havet og vet hva det innebærer å fryse og å være redd. Jeg har vært i tøffe farvann langs en naken kyst uten noen skjærgård å gjemme seg bak. Så det var egentlig naturlig at jeg ble opptatt av sikkerhet langs kysten og av hvordan vi skal oppføre oss når vi skal føre store båter slik at vi hindrer at de får problemer og reker inn i fjellveggen. Sikkerhetsspørsmålet blir også aktualisert av den økende interessen for turistbåttrafikk nordover. Turistmengden har økt enormt de siste årene. Sikkerhet og miljø i skjønn forening var tanken bak dette nye satsingsområdet. Vi ble etter hvert klar over at Universitetet i Stavanger drev med sikkerhetsutdanning. Det var ganske tilfeldig at jeg, etter at vi hadde bestemt oss for se nærmere på dette området, ble klar over at min to år eldre bror hadde begynt å arbeide med sikkerhet til havs. Han var nemlig knyttet til oppbygginga av et masterstudium innenfor samfunnssikkerhet i Stavanger, og har jobbet med det i mange år. Det er kun Universitetet i Stavanger som har et slikt tilbud. Men de har ikke noe tilbud på bachelornivå.

Det ville være en vinn-vinn-situasjon å etablere en bachelor i samarbeid med Universitetet i Stavanger. Vi hadde tidligere inngått samarbeid med denne institusjonen innen petroleumsnæringa. For da petroleumsnæringa og Statoil satset i nord, var også Universitetet i Stavanger interessert i å se mot nord. Dette utviklet seg til å bli en suksesshistorie i samarbeid med Stavanger, både på sikkerhetssiden og på petroleums-siden. Vi laget et treårig studium innenfor sikkerhet og miljø. Samtidig bestemte vi oss for å utvikle en samfunnsfaglig variant som kunne

betjene mer av beredskapen langs kysten, noe som betinget kommunenes medvirkning, interkommunalt samarbeid, med mer. I tillegg startet vi en teknologibasert ingeniørutdanning. Vi startet disse tilbudene i 2006. Nå jobber vi, i samarbeid med Stavanger, med å få til en fordypningsretning innenfor deres samfunnsfaglige master som tematisk retter seg mot nordområdene.

Mitt sterke engasjement og interesse for sikkerhetsopplæring henger selvsagt sammen med min bakgrunn fra en plass dominert av fiskerinæring og av hardt vær. I min oppvekst opplevde jeg at kamerater som lekte i fjæra, ble tatt av sjøen. Jeg har en stor slekt hjemme i Kjøllefjord. Faren min tilhørte en familie med åtte søsken. De hadde fem båter i rimelig stor størrelse. De sysselsatte mange folk og mange familier. Fiskerinæringa og alt som følger med den, har vært en helt naturlig del av meg.

Du tilhørte altså det første kullet fiskerikandidater?

Jeg hadde en brennende interesse for dette studiet og satt som studentrepresentant i fagutvalget fra 1972. Kanskje var min viktigste lærdom å få delta i å bygge opp studiet. Jeg fikk jo være med på å bygge opp fiskerifagstudiet fra bunnen av. Utfordringa var å bygge et tverrfaglig studium som skulle hente ekspertise fra ulike fagdisipliner på Universitetet. Vi studenter var særlig opptatt av å få de ulike fagmiljøene til å snakke sammen. Vi ønsket kunnskaper fra biologi, fra økonomi, fra samfunnsfag og fra teknologi. Vi ønsket et studium som kunne utvikle perspektiver på tvers av faggrensene og som kunne bidra til å løfte fiskerinæringa.

Ingen av oss hadde problemer med å få jobb etter endt studium. Det var et stort udekket behov for denne type ekspertise. Mange ble fiskeriretledere i fylker eller kommuner. Andre gikk inn i næringsutvikling knyttet til fiskeriene.

Si noe om nytten du har hatt av studiet.

Jeg tror møtet med tverrfagligheten er det viktigste jeg fikk med meg fra studiet. Jeg oppdaget fort at også ingeniørutdanninga er en tverrfaglig utdanning. Ta en maritim skipskaptein som eksempel. Han må ha forståelse for flere ting. Du skal organisere et samfunn om bord på et skip. Samfunnsfag vil være helt naturlig. I ingeniørutdanningsloven heter det at en viss prosentandel av studiet skal være samfunnsfaglig. Det er fordi du trenger den type forståelse når du skal gå ut og være mellomleder. Det gjaldt for så vidt for alle bachelorstudiene våre at de kvalifiserte til stilling som mellomleder. Som ingeniør kommer du ofte

opp i situasjoner hvor du skal diskutere og samhandle med ulike fagdisipliner. Da trenger du tverrfagligheten og en allmenn forståelse i tillegg til ditt eget felt.

Det har vært spennende å jobbe som mellomleder, som jeg har gjort i alle mine 20 år ved høgsolen. Jeg har også sittet i mange utvalg og råd, også i det gamle høgskestyret, samt i Nasjonalt råd for ingeniøruddanning, der jeg også satt i arbeidsutvalget. Har deltatt på landsbasis i utvikling av fagdisipliner og studier for videregående skole.

Du fant deg tidlig til rette i det maritime miljøet på Rambergan?

Jeg lærte snart å sette stor pris på det maritime miljøet på Rambergan etter at jeg kom dit i 1984. Her var det høyt under taket, det var på mange måter som å være hjemme i Kjøllefjord. Folkene som jobbet der, hadde rot i maritim næring, både fra fiskeri og fra utenriksfart. Samtidig var dette en vanskelig tid for maritim næring, noe som også rammet rekrutteringen til maritim utdanning. Mot slutten av 80-tallet slet man mer og mer for å få nok søkere. Åge Haugslett, som da satt som rektor, gjorde en kjempejobb. Han trakk i mange tråder og jobbet iherdig i forhold til statlige myndigheter.

Institusjonen ble statlig høgscole i 1988?

Vi utviklet tre nye studier i henholdsvis automasjon, data og havbruk. Det var kjærkomment fordi det ga oss flere ben å stå på. Dette hadde selvsagt sammenheng med den utviklingen som førte til at vi fra 1. januar 1988 ble en egen statlig høgscole. At det ble slik, skal Åge ha mye av æren for. Han sto virkelig på. I tiden etter at vi hadde blitt høgscole, opprettet faktisk Rederiforbundet en stipendordning for ungdom som søkte maritim utdanning. Dette løftet rekrutteringa merkbart. Denne ordninga ble tatt bort etter ca. tre år, men den gode søkninga holdt seg.

Rekrutteringsvansker til maritime studier?

Vi måtte legge ned maskinistutdanninga, og i dag er det fire studenter på landsbasis som går på maskinutdanning. Det er rett og slett katastrofalt. Hadde man gitt utdanningen et annet navn, noe med design eller lignende, så hadde man sikkert fått stor rekruttering. Vi ser at prosessgass-studiet, som handler veldig mye om maskin, rekrutterer kjempegodt. Men det har vært nedgang på både nautikk og maskin, med dårlig søkning også til nautikk de siste årene. Rederiforbundet har engasjert seg og satt i verk en større nasjonal rekrutteringskampanje. Det har ført til at søkertallet nesten er fordoblet, og at vi har tatt inn flere studenter enn vi har plass til på nautikksiden. Men fortsatt sliter

vi med kompetansen til personalet sett under ett. Det er et kjempeproblem for hele ingeniørsiden, men særlig innenfor de maritime disipliner. På landsbasis har vi kun to professorer og 12 som har tatt doktorgrad i en av landets største næringer. Det er en næring der det årlig skapes verdier for over 100 milliarder. Det er nesten 100 000 mennesker som jobber innenfor sektoren. Et av mine største ønsker er at det nye Universitetet makter å ta vare på og videreutvikle det maritime området. Som landets eneste universitet som gir profesjonsutdanninger for maritime næringer, har vi en unik mulighet til å bli en nasjonal spydspiss på dette området. Den må Universitetet vite å ta vare på.